

MEYMÜN b. HÂLİD

(ميمون بن خالد)

Acâride'nin tâli fırkalarından
Meymûniyye'nin kurucusu olarak
gösterilen kişi
(bk. ACÂRİDE).

MEYMÜN b. İMRÂN

(ميمون بن عمران)

(II./VIII. yüzyıl)

Acâride'nin
tâli fırkalarından Meymûniyye'nin
kurucusu olarak gösterilen kişi
(bk. ACÂRİDE).

MEYMÜN el-KADDÂH

(ميمون القدّاح)

(ö. II./VIII. yüzyılın son çeyreği)

İsmâilî fikirlerin
oluşumuna adı karışan
Şiî râvisi.

Benî Mahzûm'un âzatlı kölesi olup Mekke'de yetiştiği belirtilmektedir. Kaynaklarda ismi genellikle Meymün el-Kaddâh şeklinde zikredilmekle birlikte İbn Hacer adını Meymün b. Dâvûd el-Kaddâh el-Mahzûmî el-Mekkî (*Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 49), Deylemî ise Meymün b. Deysân el-Kaddâh el-Ehvâzî el-Fârisî (*Beyânü mezhebi'l-Bâtıniyye*, s. 20) olarak kaydetmektedir. Zeynelâbidîn'in râvileri arasında gösterilen Meymün'un (Ebû Ca'fer et-Tûsî, s. 101) Muhammed el-Bâkır'ın derslerine devam ettiği, ondan hadis rivayet ettiği, vefatının ardından oğlu Ca'fer'le iyi ilişkiler kurduğu ve ondan da bazı nakiller yaptığı bilinmektedir. Özellikle Ca'fer es-Sâdık'tan rivayette bulunan oğlu Abdullah'la birlikte İmâmîyye nezdinde itibar sahibi âlimlerden sayılmıştır (Keşşî, s. 212, 332; Ahmed b. Ali en-Necâşî, s. 148; Alâeddin et-Tûsî, s. 129).

İsmâilî kaynaklarında Meymün ile oğlu Abdullah, Muhammed el-Bâkır ve Ca'fer es-Sâdık'ın güvenini kazanmış kişiler olarak zikredilmektedir (Lewis, s. 65-67). Ancak Meymün hakkında verilen bilgilerde gelişmeler görülmektedir. Meymün'un Ca'fer es-Sâdık'ın oğlu İsmâil'in ve torunu Muhammed b. İsmâil'in mürebbisi olduğu, Ca'fer'in ölümünden (148/765) sonra artan Abbâsî baskısı yüzünden Muhammed'i alarak Medine'den Taberistan, Deylem ve Nîşâbur'a gittiği nakledilir. Diğer

bazı rivayetlerde ise Muhammed b. İsmâil'in gaybet halinde iken Meymün veya Abdullah b. Meymün isimlerini kullandığı ifade edilmektedir. Bu durumda Kaddâh sıfatı da Muhammed b. İsmâil'e ait olmaktadır. Vladimir Ivanow'a göre Muhammed b. İsmâil'in bu iki ismi kullandığını bilmeyen Sünnî tarihçileri yanlış olarak Fâtımîler'in ceddinin Meymün el-Kaddâh olduğunu ileri sürmüşlerdir. Buna karşılık İbnü'n-Nedîm'in İbn Rizâm'dan yaptığı alıntıya göre Meymün el-Kaddâh, Edessalı heretik Bardesan'a (Bar Daysan) mensup bir Deysânî olup Ca'fer es-Sâdık başta olmak üzere diğer imamların ilâhlığını iddia eden Ebû'l-Hattâb el-Esedî'nin aşırı bir mensubu ve Meymûniyye fırkasının kurucusudur (*el-Fihrist*, s. 278). Diğer taraftan Sünnî İslâm dünyasında Fâtımî düşmanlığı yüzünden 402 (1011-12) yılında Bağdat'ta Fâtımî halifelerinin nesebinin Muhammed b. İsmâil'den gelmediğini belirten bir mahzar Abbâsî Halifesi Kâdir-Billâh'ın emriyle devrin kadırları, önde gelen Sünnî ve Şiî âlimleri tarafından imzalanmıştır. Burada Fâtımî Halifesi Hâkim-Biemrillâh'ın ve dedelerinin Deysânîyye'ye mensup olduğu, nesebinin Ali ve evlâtlarından gelmediği, iddialarının bâtil, kendilerinin kâfir ve zındık olduğu ileri sürülmüştür (Ebû'l-Fidâ, I, 491). Bu düşüncenin zamanla yayılması sonucunda Fâtımîler'in kurucusu Ubeydullah el-Mehdî'nin nesebinin Meymün el-Kaddâh'a yahut Meymün b. Deysân'a dayandığı, şeceresinin Ubeydullah b. Hüseyin b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Meymün şeklinde olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır (*El²* [İng.], II, 851).

Başta Abdülkâhir el-Bağdâdî olmak üzere Ehl-i sünnet kelâmcılarının çoğu, Bâtıniyye fırkasının kurulmasında önemli payın Ca'fer es-Sâdık'ın âzatlı kölesi, Kaddâh diye anılan Ahvazlı Meymün b. Deysân'a ait olduğunu ileri sürmüştür. Rivayete göre Irak'ta Ebû Ca'fer el-Mansûr tarafından hapsedilen Meymün burada tanıştığı Dendân lakaplı Muhammed b. Hüseyin'le birlikte Bâtıniyye'yi kurmuş ve davete başlamıştır. Serbest kalınca Mağrib'e gitmiş, orada kendisinin önce Akil b. Ebû Tâlib'in, daha sonra erkek evlâdı olmayan Muhammed b. İsmâil'in soyundan geldiğini iddia etmiştir (*el-Farq*, s. 282). Mezhepler tarihiyle ilgili bazı kaynaklarda Meymün'un Ebû'l-Hattâb el-Esedî'nin öğrencisi, Mecûsî (*a.g.e.*, s. 293) yahut yahudi (Muhammed b. Hasan ed-Deylemî, s. 4) asıllı olduğu, çok sayıda bâtinî te'vil ihtiva eden *Kitâbü'l-Mizân* adlı

bir eser kaleme alıp halkı saptırdığı da nakledilmektedir (Ali Sâmî en-Neşşâr, II, 279).

Meymün'un Ebû'l-Hattâb'ın öğrencisi olabileceği ihtimal dahilinde ise de Ca'fer es-Sâdık, aşırılığı sebebiyle Ebû'l-Hattâb ile bütün münasebetleri kesmiş, oğlu İsmâil'in de onunla olan ilişkisine son vermiştir. Buna göre Meymün'un adı geçen kişiyle irtibatını kesmiş olması gerekir. Aksi takdirde Ebû'l-Hattâb'ın ölümünden (138/755[?]) sonra on yıl daha yaşayan Ca'fer'in, torununun terbiyesiyle görevlendirecek gercede Meymün hakkında beslediği güvenin sebebi izah etmek mümkün değildir. Meymün'un yahudi veya Mecûsî olduğu, İsmâilîyye'yi kurarak yahut eser telif ederek İslâm'ı ortadan kaldırmak niyetiyle hareket ettiği tarzındaki düşünce de aynı çizgide değerlendirilebilir. Buna göre Meymün önce İsmâil'le ilgilenmiş, onun ölümü üzerine oğlu Muhammed'le alakasını sürdürmüş, Ca'fer'in ölümünden sonra da Muhammed b. İsmâil'in hücceti olarak onunla birlikte çeşitli yerlere intikal etmiştir.

Meymün el-Kaddâh'ın Muhammed b. İsmâil'in vefatında hayatta olduğunu belirten rivayetler dikkate alındığında onun II. (VIII.) yüzyılın son çeyreğinde öldüğünü kabul etmek mümkündür. Meymün'un 198 (813-14) yılından sonra öldüğünü belirten rivayet (Ali Sâmî en-Neşşâr, II, 281) isabetli görünmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 206; Keşşî, *Ricâl* (nşr. Seyyid Ahmed el-Hüseynî), Kerbelâ 1963, s. 212, 332; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire, ts. (Matbaatü'l-istikâm), s. 278; Ahmed b. Ali en-Necâşî, *er-Ricâl*, Bombay 1317, s. 148; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *er-Ricâl* (nşr. M. Sâdık Âl-i Bahrülülüm), Kum 1411, s. 101, 135, 317; Bağdâdî, *el-Farq* (Abdülhamîd), s. 282, 293; Muhammed b. Hasan ed-Deylemî, *Beyânü mezhebi'l-Bâtıniyye ve butlânih* (nşr. R. Strothmann), İstanbul 1938, s. 4, 20, 29-30; Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar fi ahvâli'l-beşer*, Beyrut 1417/1997, I, 491; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IX, 320; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI, 49; Alâeddin et-Tûsî, *el-Fihrist* (nşr. M. Sâdık v.dğr.), Necef 1356/1937, s. 129; B. Lewis, *The Origins of Ismâ'ilism*, Cambridge 1940, s. 21-22, 46-47, 54-56, 65-67, 71-73, 76-77; W. Ivanow, *The Alleged Founder of Ismailism*, Bombay 1946, s. 75-76; Ali Sâmî en-Neşşâr, *Neşretü'l-fikri'l-felsefî*, Kahire 1977, II, 278-283; Muhammed b. Ali el-Erdebîlî, *Câmi'u'r-ruvât*, Beyrut 1403/1983, II, 286-287; Farhad Daftary, *The Ismâ'ilis: Their History and Doctrines*, Cambridge 1992, s. 109-115; M. Canard, "Fâtımids", *El²* (İng.), II, 851; W. Madelung, "Maymûn b. al-Aswad al-Kaddâh", *a.e.*, VI, 917; H. Halm, "'Abdallâh b. Maymûn al-Qaddâh", *Elr*, I, 182-183.

